

Mi lesz veled Tetveshalom?

„1977. január 5.-én Horváth Mihály szakmunkástanuló és két társa személyesen jelentették a Kossuth Múzeumnak, hogy Dánszentmiklós határában tereprendezés /dózerolás/ során emberi csontok kerültek elő. Néhány koponyatöredéket be is hoztak. 1977. január 6-án mentem ki a helyszínre. A kérdéses hely Dánszentmiklós és Pusztavacs határán lévő alacsony domb, a dánszentmiklósi Micsurin TSZ területéhez tartozik. A dombot jelenleg hó borítja./.../ Beszéltem még Jákfalvy József idős TSZ dolgozóval, aki a területet kitűnően ismeri. Elmondta, hogy a dombon korábban is láthatóak voltak emberi csontok, amelyeket a néphagyomány a török időkhöz köt. Ugyanő közölte, hogy a domb neve Tetveshalom, a rajta keresztül vezető út /földút/ neve Határút. /Pusztavacs és Dánszentmiklós közt/”

Benkő Zsuzsanna ceglédi régész nő így emlékezett meg beszámolójában a Tetveshalom lelőhely felfedezéséről. A tsz nem verte volna nagydobra az ügyet, de Horváth Mihály jóérzése megakadályozta, hogy lelketlen gazdasági szempont teljesen megsemmisítse községünk eddig legnevezetesebb régészeti lelőhelyét. A több éves leletmentő ásatások során középkori földházakat és egy temetőt tártak fel a régészek. A leleteket Ceglédre szállították, ahol jelenleg is feldolgozásra várnak, mivel az ásatásvezetőt fiatalon szólította magához a Teremtő. A lelőhely Dánszentmiklós-Tetveshalom néven került be a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárába. Lelőhely azonosítója: 39436, ez magába foglalja a hajdani kettős halom ma Pusztavacs területén még meglévő tagját is. Az ásatásokat nem fejezhették be, mert a termelészövetkezet málnás-telepítése már folyamatban volt, így a maradék lelőhely megsemmisült, a korábbi halom helyén ma egy sík nyárfaerdő található a dánszentmiklósi oldalon. Ugyanakkor a halom pusztavacsi oldalra eső felét mindmáig elkerülte a tájpusztítás, ott máig létezik Tetveshalom, eredetileg ez lehetett a nagyobb kiemelkedés, hiszen a fenti térkép a dánszentmiklósi oldalra eső halmot nem is jelöli, csak a pusztavacsit. Feltárására akkor nem került sor, mert a dabasi múzeumhoz tartozott, akik máig ismeretlen okból nem társultak ceglédi kollégáik munkájához, pedig kaptak értesítést arról, hogy Tetveshalmon egy Árpád-kori templom és a körülötte lévő temető található. Ez jól látható a Benkő Zsuzsanna által készített korabeli lelőhelyvázlat tetején „a domb megmaradt fele templommal” megjelöléssel.

A halom neve eredetileg Templomhalom vagy Tetemhalom lehetett, de idővel eltorzulhatott. A helyi emlékezet két mondát is költött hozzá. Az első szerint a halmon egykor juhászok éltek, akiknek juhai „megtetvesdtek” és ebbe belepusztultak, ezért van annyi csont a halmon, így lett a neve Tetveshalom. Érdekesség, hogy az 1700-as évek végi térképen a mai Dánszentmiklós egyetlen lakott helye egy juhászat volt a mai Füle-major helyén, közel a Tetveshalomhoz, ez adhatta az alapot a mondához. A terepbejárás során pedig egy juh astragalos csontot találtam a halom tövében. Egy másik monda szerint valaki egyszer éjszaka tartott Dánszentmiklósról Pusztavacsra, és Tetveshalomnál a sötétben egy kakas ugrott a hátára. Az ember akárhogy

küzdött, nem bírta levenni magáról a kakast, ami egészen addig ütötte a fejét, amíg az illető haza nem ért, majd eltűnt.

A pusztavacsi halomról később szintén Horváth Mihály szolgáltatott be kora újkori érem leletet Dinnyés István ceglédi régésznek 1992-ben, de sajnos akkor sem került sor ásatásra. Közben végbement a privatizációs káosz. Pusztavacs-Tetveshalmon a rajta található akáccsal állami tulajdonban maradt egészen 2018-ig, amikor az örkényi Richlik Gábor vállalkozó tulajdonába került. Ő, talán a falusiak által odahordott mérhetetlen mennyiségű szemétből kiindulva úgy gondolhatta, senkit sem fog érdekelni a Tetveshalom és felszámolta az akácost, majd a tuskótlanítást követően felszántotta a halmot magába foglaló parcellát, ami egyébként jelenleg is legelő művelési ágban van nyilvántartva (Hrsz: Pusztavacs 0123/3. legelő, 0,8521 ha) kiforgatva ezzel a halottak csontjait. Már a fakitermelés során felhívta figyelmét a lelőhelyre Horváth Ferenc dászentmiklósi gazdálkodó, így legalább attól az eredeti szándékától eltérítette a tulajdonost, hogy a halmot mindenestül a közeli laposba dózeroltassa.

Jómagam egy kilovaglás során 2018 nyarán jártam Tetveshalomnál. Azt tapasztaltam, hogy a Határút pusztavacsi oldalán a korábbi fásítást felszámolták, kituskózták és a Tetveshalom nevű domb tetejét meglehetősen sűrűséggel, ekevastól deformált emberi csontok borítják. A jelenség mélységesen megrázott és kétségbe ejtett. Felindulásomban értesítettem Dászentmiklós polgármesterét Sipeki Zsoltot, hogy pusztavacsi kollégájánál érdeklődjön, mi történt Tetveshalommal, ami helyi szinten közismert régészeti lelőhely. Valamint szóltam a helyi kulturális egyesület (Dászentmiklósért Egyesület) vezetőjének Kolek Sarolta általános iskolai igazgatóhelyettesnek, aki egyben a Dászentmiklósi Értéktár Bizottság tagja is, és megkértem, készítsen fotókat a területen található leletekről, amit ő megtett. Majd felhívtam Patay Róbert (Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre) területileg illetékes régészt, aki kollégájához Nagy Balázs régészhez irányított. Az ő útmutatása alapján 2018. október 23-án helyi iskolásokkal a csontok lelőhelyét GPS koordinátákkal megjelöltük, majd egy-egy zacskóba tettük a koordináták címkéivel és az általános iskolába helyeztük el őket. Polgármesterünk ígéretet tett, közbenjár Pusztavacson a lelőhely érdekében, hogy a további méltatlan területhasználatnak elejét vegyűk, és méltó környezetet biztosítsunk e szent helynek. Eltelt az év. Munkáügyeim elszólítottak a településről. Nem volt rálátásom Tetveshalomra és gondoltam jó kezekben hagyam az ügyet.

Minap az EP választás napján újra kilátogattam a területre, ahol egy szépen sarjadó kukoricavetés fogadott. Megdöbbenett az, hogy ma Magyarországon egy középkori temető kukoricával való beültetése és a sírok felszántása képviseli a szellemi-erkölcsi nívót. Belegondoltam, vajon a jelenlegi községi temetőnk mikor kerül sorra? Itt tart Magyarországon a keresztény kultúra? Újra felvettem a kapcsolatot Patay Róberttel és a Ceglédi Kossuth Múzeummal. Elmentem a múzeumi adattárba és megkerestem a vonatkozó gazdag régészeti dokumentációkat. Másik vonalon közvetítő útján megkerestem a terület tulajdonosát, hogy tudomására hozzam a helyzetet, mert azt vélelmezem, hogy nincs tisztában a lelőhely

szakrális, valamint örökségvédelmi jelentőségével. Mivel a találkozó máig nem jött létre, kénytelen voltam értesíteni a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságát, akik hatóságként foglalkoznak a területükhöz tartozó régészeti lelőhelyek védelmével, illetve bejelentést tettem a Pest Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztályán, mivel a kulturális örökség részét képező, régészeti és tájképi jelentőséggel bíró halmok „ex lege” védettek és védelmükről a természetvédelmi őrszolgálat köteles gondoskodni. A nemzeti park hivatalból terepszemlét tartott a területen, Vincze Tibor természetvédelmi őr felmérte a halom területét és megállapította a régészeti értékek jelenlétét. Ezt követően sikerült megszerveznünk egy régészeti terepbejárást is Rácz Tibor Ákos régész vezetésével, aki a területre hozta közösségi régészeti csoportját, akiknek a nevéhez fűződik a Dabasi Pusztatemplom domb közelmúltban történt megmentése is. Ők fémkeresőkkel végigpásztázták a terepet és két, kormeghatározás szempontjából fontos leletet is találtak. Egy III. Béla (1100-as évek második fele) korabeli dénár töredéket és egy S-végű ezüst fejékszert, ami a Honfoglalás óta jelzője a magyar temetkezési helyeknek. Továbbá Rácz Tibor Ákos régész a területen található cserépedénydarabok alapján is Árpád-korinak véli a lelőhelyet. A felszínen szerteszét szóródott réti mészkő és égetett tégladarabok alapján megerősítette, hogy a halmon középkori templom található, aminek alapjai esetleg pincéje még feltárható állapotban van. A templom körvonalai egyébként kirajzolódnak, mivel ott a kukorica vagy elsatnyult, vagy ki sem nőtt. Remélhetőleg a készülő jelentése megkönnyíti majd a halom hatósági nyilvántartásba való kerülését. Megállapításainkat igazolja Balázs Pál dánszentmiklósi lakos visszaemlékezése, aki gyermekkorát egy közeli tanyán töltötte, és gyermekként barátjával megásták a templom helyét. Téglalapfalakat találtak és ékszereket, valamint egy kőbaltát, amiket Pali bácsi évtizedekkel később átadott Benkő Zsuzsanna régésznek.

A Pest Megyei Kormányhivatal Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztályának munkatársai 2019. szeptember 3-án szemlét tartottak Tetveshalmon az Agrárminisztérium Természetvédelemért felelős Helyettes Államtitkárság Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság és a Ferenczy Múzeumi Centrum munkatársainak bevonásával. A jegyzőkönyv szerint az alábbi megállapításokat tették: *„A halom területe jelenleg szántóföldi művelés alatt áll, kukoricával vetve. A halom egy hosszanti (É-D-i) irányú természetes homokhát része. Mesterséges feltöltésre utaló nyomok nem találhatók és ezt a felszínen látható formák sem támasztják alá. A mesterséges eredetre a régészeti jelenségek és azok kora sem utal a terepen látható kiemelkedés esetében. A felszínen szórványosan kerültek elő Árpád-kori kerámiatöredékek és emberi váztöredékek. A kiemelkedés tetejére egy Árpád-kori templom lokalizálható. Az Árpád-koron kívül semmilyen más történelmi korszak régészeti emlékei nem kerültek elő. A régészeti jelenségek és az általános Árpád-kori régészeti gyakorlat nem támasztja alá a mesterséges halom meglétét.”*

Ez alapján a bizottság megállapította, hogy a Tetveshalom a Tvt. alapján nem tekinthető kunhalomnak, így nem terjed ki rá az ex lege védelem. Ugyanakkor újbóli megerősítést nyert Benkő Zsuzsanna régész megállapítása, miszerint Tetveshalom egy Árpád-kori templomot és temetőt rejt magában. A Balázs Pál által megtalált kőbalta, bár emlékét eddig még hitelesíteni nem sikerült, arra utal, hogy talán korábbi korokban is használták a halmot. A kérdés végleges tisztázását egy ásatás segíthetné. Ez annál is sürgetőbb, mert a területet mai napig fosztogatják olyanok, akik nem kulturális örökségünket gyarapítják, hanem a talált tárgyakat a feketepiacon

értékesítik. Kosztolányi Gyula engedéllyel rendelkező fémkeresős sorra talál értékes leleteket Tetveshalmon. Az új szántás következtében a templom alapfalai is láthatóvá váltak, valamint eddig sértetlen csontvázak is előkerültek.

A halmok országszerte őrzik elődeink régészeti hagyatékát, több tízezer található belőlük az országban és egyre több kap méltó figyelmet a helyi közösségek részéről. A legismertebb talán a zeleméri halom, ahol a templom romja még látható. De környékünkön ilyen helyek a pótharaszti, dabasi, lajosmizsei pusztatemplomok halmai.

Sajnos a korszakunkra oly jellemző kapzsiság, szűklátókörűség és nemtörődömség rengeteg halmot sodort veszélybe. Miközben az USA-ban száz éves faházakat nyilvánítanak múzeumokká, addig nálunk olykor több ezer éves örökséget megtestesítő halmokat tesznek a földdel egyenlővé néhány mázsa repce, vagy kukorica termesztése érdekében. A halmok évezredekken át természetes telephelyei voltak őseinknek, akik sok esetben tudatosan formálták, magasították őket, és ha éppen nem ott laktak, hát oda temették halottaikat. Olyan szent helyek voltak e halmok, amelyek jelentőségét a kereszténység is felismerte és elismerte azzal, hogy a jelentősebb halmokra templomokat emeltek, de nem válogatás nélkül és nem mindegyikre! Az, hogy Tetveshalmon egykor templom állt, korabeli jelentőségét tükrözi. Őseink évszázadokig hallgatták Isten ígését a halmon, ott keresztelték gyermeküket, oda temetkeztek, és sokuk ott esett el az országot dúló tatárok elleni harcban, hiszen a templomok akkoriban erődítmények is voltak egyben. Feltehetően a Tatárjárás alatt elpusztult tetveshalmi templomot nem építették újjá, temetőjét azonban még sokáig használhatták. Elképzelhető, hogy oda temetkeztek Dános pusztá újkori lakói is. A halom korábban egy település központja volt, itt állhatott az 1300-as években említett *Danzenthmíklós*. Később viszont a török idők utáni új határkijelöléskor ezekből az elpusztult templomokból határjelek lettek, hiszen mindenki ismerte őket, nevük volt és a kövek meg a halottak örök bizonyosságul jelezték a határ helyét. Úgy látszik mára jutottunk el oda, hogy nem tudjuk, hol a határ! Egyik utolsó, valóban megtartott és megélt ünnepünk Mindenszentek, illetve Halottak napja, amikor meglátogatjuk eleink sírjait, gyertyákat, virágokat viszünk. Azt gondolom, a sírok jelzik azt a határt, amit még a mai Istentől elrugaszkodott világban is tiszteletben tartunk. De mi lesz akkor, ha átlépjük ezt a határt is? Mi lesz akkor, ha már semmi sem lesz szent, ha mindent szabad majd? Lehet egyszer elmegyünk a temetőbe és ki-ki répát, meg krumplit ültet majd a sírra virág helyett, hogy legyen valami haszna? Vagy egyszer az önkormányzat eladja, és repcét vetünk belé, mert az éppen a kedvező?

A régi időkben, mikor még a magyarok a saját szokásaik szerint éltek és nem idegeneket majmoltak, akkor is hasznosították a temetőket, de nem akárhogyan! A sírokra egyszerű fa vagy kő jeleket állítottak és hagyták begyepesedni őket, amit a temetőcsősz kaszált és legeltetett. A temetők gyepes-fás legeltetett gyümölcsöskertek voltak, innen jön a mondás „*akkor bízzál benne ha ló legel a sírján*”

Mi lesz veled Tetveshalom?

Írta: Béres Sándor

2022. június 15. szerda, 09:06 - Módosítás: 2022. június 15. szerda, 09:20

. Hagyták, hogy a temetőben emberi segítséggel, de a természet uralkodjon, ez lenne a bölcs megoldás ma is, hagyni, hogy a sírokat újra gyepszőnyeg borítsa! Ez egyébként a törvényileg meghatározott elvárás is, a halmokat és környezetüket, vagyis a halom „szoknyáját” csak gyepként szabad hasznosítani! Mi, akik szövetkeztünk Tetveshalom megóvásáért, mindent meg fogunk tenni azért, hogy az kulturális és szakrális értékéhez méltó állapotba kerüljön. Hogy a halmon járva ne széttrancsírozott álkapocs darabok fogai vicsorogjanak az arra járóra, hanem olyan zárándokhelyé váljon, ahol megpihenve bárki elmélkedhessen a múltó időn, helyén a világban és visszatálálhasson Isten útjára, mert őseink erre használták a halmokat és nem silókukorica-termesztésre.

„Hol sírjaink domborulnak, unokáink leborulnak,

s áldó imádság mellett mondják el szent neveinket”

A Dánszentmíklósért Egyesület kezdeményezni fogja a halom szakszerű föltárását a Ferenczy Múzeumi Centrum régészeinek felügyeletével. Reméljük megnyerjük ügyünkhöz a terület tulajdonosának, Richlik Gábornak a hozzájárulását!